

Виклики, ризики та баланс ШІ (штучного інтелекту) в мистецькій освіті

Анотація. Стаття досліджує виклики, ризики та можливості інтеграції штучного інтелекту (ШІ) у мистецьку освіту. Розглядаються як позитивні аспекти використання ШІ – автоматизація процесів, нові форми творчого експерименту, персоналізація навчання – так і загрози, такі як втрата критичного мислення, залежність від алгоритмів, питання авторства та оригінальності творів. Особливу увагу приділено необхідності збереження балансу між традиційними методами викладання та технологічними інноваціями, щоб ШІ залишався інструментом для розширення творчих можливостей, а не заміною людської креативності.

Ключові слова: мистецька освіта, штучний інтелект, творчість, критичне мислення, авторство, баланс.

Annotation. The article explores the challenges, risks, and opportunities of integrating artificial intelligence (AI) into arts education. It examines both the positive aspects – automation of processes, new forms of creative experimentation, and personalized learning – and the risks, such as the loss of critical thinking, dependence on algorithms, and issues of authorship and originality. Special attention is given to the necessity of maintaining a balance between traditional teaching methods and technological innovations so that AI remains a tool for expanding creative possibilities rather than replacing human creativity.

Keywords: arts education, artificial intelligence, creativity, critical thinking, authorship, balance.

Мистецтво відіграє ключову роль у формуванні культурних цінностей і мислення суспільства та розвитку креативності, емоційного інтелекту та критичного мислення. У сучасному світі, де будь яка інформація може стати миттєво доступна, мистецька освіта допомагає людині не лише споживати контент, а й створювати щось унікальне. Людська творчість безпосередньо пов'язана зі свідомістю. Наше творче самовираження у мистецтві є найкращим полотном, для дослідження того, що означає бути людиною, яка наділена свідомістю та емоційністю. [1, с. 305].

Штучний інтелект активно проникає в усі сфери життя, і мистецька освіта не є винятком. Завдяки алгоритмам нейромереж студенти можуть генерувати зображення, аналізувати стилі художників та експериментувати з формами й кольорами. Але в той же час зникає інтелектуальна допитливість. Людина перестає шукати нове – їй достатньо поверхневої інформації.

Цей вплив має дві сторони. Позитивний аспект – штучний інтелект надає доступ до нових інструментів, допомагає автоматизувати типові завдання, відкриває нові можливості для експериментів у творчості, дослідженні та аналізі. А також – негативний вплив, а саме ризики – залежність від технологій може призвести до втрати глибокого творчого мислення, а молодь ризикує більше покладатися на алгоритми, ніж на власні навички та інтуїцію.

Дуже важливо контролювати цей процес, мистецтво може стати більш механічним, позбавленим особистісного вираження. Якщо всі покладатимуться на ШІ, люди втратять індивідуальність та унікальність, які мають найбільшу цінність.

Завдання мистецької освіти – не виключати технології, а навчити використовувати їх свідомо та відповідально. Баланс між технологіями та традицією

– це не відмова від інновацій, а їх свідоме інтегрування, яке дозволяє зберегти людську унікальність у мистецтві.

1. Виклики інтеграції ШІ в мистецьку освіту.

Розвиток ШІ стрімко змінює всі сфери життя – від економіки до культури. Разом із новими можливостями він приносить і серйозні виклики, які потребують осмислення та регулювання.

- Етичні питання та авторство, проблема плагіату. ШІ може генерувати тексти, зображення, музику, але генерація – це аналіз, дослідження вже існуючих праць, до баз яких має доступ ШІ. Тож чиє це авторство? Чи можна вважати митцем того, хто просто натиснув кнопку "створити"? Саме це дедалі частіше можна зустріти в сучасному світі - підміну людської творчості та персоналізації та унікальності праць. У мистецтві, літературі та дизайні з'являється дедалі більше робіт, створених за допомогою нейромереж, що ставить під сумнів цінність людської праці [2, с. 30].

- Вплив на ринок праці та професії, автоматизація робочих місць. Вже зараз активно ШІ замінює людей у багатьох сферах – від виробництва до юриспруденції. Це викликає страх перед масовим безробіттям. Існує еволюційний недолік людського мозку – оцінювати величезні об'єми даних та швидко аналізувати та розуміти їх. В творчих спеціальностях все дещо складніше, адже ШІ не здатен і не повинен замінити людську творчість, а стимулювати її [3, с. 62].

- Маніпуляції та дезінформація. Дезінформаційні новини (часто вони мають маніпулятивну роль) та синтетичні медіа(імітація реальних зображень та відео). Завдяки ШІ можна створювати реалістичні відео та аудіозаписи, які можуть бути використані для обману та маніпуляцій. ШІ працює на основі даних, які можуть містити упередження, і часто підсилює їх, створюючи нерівність у доступі до інформації та можливостей. В умовах війни українці часто стикаються з такими повідомленнями, через які ворог активно сіє паніку, недовіру та непорозуміння всередині нашої країни.

- Вплив на освіту та культуру. В освіті ШІ допомагає персоналізувати навчання, адаптуючи матеріали до актуальних потреб. Проте з'являється ризик втрати критичного мислення, адже студенти можуть покладатися на ШІ, а не розвивати власні навички аналізу [4, с. 30]. У культурі ШІ використовується для створення мистецьких творів, від музики до живопису. Він може відтворити стилі відомих художників, генерувати нові форми мистецтва, але це ставить питання про авторське право та справжню цінність таких творів. ШІ є потужним інструментом розвитку освіти та культури, однак його використання потребує усвідомленого підходу.

- Проблеми конфіденційності та безпеки. Багато компаній використовують ШІ для аналізу поведінки користувачів, що порушує питання приватності. Зі зростанням можливостей ШІ з'являються нові види шахрайства та злому систем.

- Залежність від технологій та втрата критичного мислення. Люди стають залежними від алгоритмів у виборі музики, новин, маршрутів, рішень у бізнесі. Сучасні технології значно спрощують життя, і молодь звикає до швидких результатів без особливих зусиль. Втрата критичного мислення та аналітичних навичок – це те, що відбувається з людиною, коли вона звикає отримувати відповіді за секунди та переставати аналізувати інформацію самостійно. Слабшає пам'ять і увага – мозок, який не напружується - деградує, як м'язи без тренувань. Це небезпечно, тому що людина не розвиває здатність до глибоких роздумів – їй складно аргументувати власну думку.

Штучний інтелект – це не просто технологія, а виклик для всього суспільства. Він змінює нашу культуру, економіку, освіту і навіть спосіб мислення. Головне завдання сучасності – знайти баланс між його можливостями та загрозами, щоб використовувати ШІ на благо, не втрачаючи при цьому людяності.

2. Ризики застосування ШІ в мистецькій освіті.

- Заміщення викладача. Штучний інтелект може стати корисним інструментом у навчанні, забезпечуючи швидкий доступ до знань, аналізуючи стилі та пропонуючи технічні рішення. Проте живе спілкування з викладачем залишається незамінним, адже саме він навчає критично мислити, інтерпретувати, виражати емоції та знаходити індивідуальний підхід.

- Етичні питання: авторство та плагіат. Використання ШІ для створення творів мистецтва викликає суперечки щодо авторства – чи можна вважати творцем таку людину, яка лише задала параметри? Виникає високий ризик плагіату, адже ШІ може відтворювати чужий стиль, не усвідомлюючи меж авторських прав та порушуючи їх.

- Зміна підходу до оцінки мистецьких робіт. Важливо розрізняти роботи, створені за допомогою ШІ, та ті, де ШІ був лише інструментом та допоміжним засобом. Оцінювання має враховувати не тільки фінальний результат, а й творчий процес, оригінальність і внесок автора. Штучний інтелект не може повністю замінити викладачів, але його інтеграція в освіту вимагає нового підходу до навчання, оцінювання та визначення творчого авторства.

3. Баланс між традиційними та технологічними методами. Знайти баланс між традиційною мистецькою освітою та ШІ можна через усвідомлене використання технологій, що зберігає творчу автентичність і водночас відкриває нові можливості. Ось кілька ключових підходів:

- розглядати ШІ як інструмент, а не заміну. Використовувати ШІ для аналізу стилів, генерації референсів, автоматизації рутинних задач. Але не дозволяти ШІ приймати творчі рішення за художника;

- поєднувати традиційні та цифрові методи. Навчати студентів як класичним технікам (рисунок, живопис, скульптура), так і цифровим технологіям (графічні редактори, 3D-моделювання, генеративне мистецтво). Давати можливість працювати в обох сферах і знаходити власний баланс;

- навчати критичному мисленню та стимулювати усвідомлене використання ШІ (коли варто використовувати, а коли краще працювати власноруч);

- обговорювати етичні питання: авторство, оригінальність, відповідальність митця. Використовувати ШІ для персоналізації навчання. Але важливо не замінювати живий контакт та індивідуальну взаємодію;

- впроваджувати проєктний підхід. Заохочувати студентів створювати проєкти, де ШІ є частиною процесу, а не його основою. Наприклад, поєднання ручного малюнка та цифрової обробки, використання нейромереж, як джерела натхнення.

- підтримувати живу комунікацію та колаборацію. Залишити в центрі мистецької освіти живе обговорення, спільні виставки, майстер-класи;

Отже, баланс у мистецькій освіті — це усвідомлений вибір між традиційними та технологічними методами. Використовувати ШІ потрібно як розширення можливостей, а не як спрощення творчого процесу. Освіта як простір для експериментів, але з увагою до етики та розвитку креативності.

Творчість – це те, що підтверджує: люди – не машини. Хоча сучасний штучний інтелект далекий від людської креативності, він відіграє свою роль у тому, щоб зробити нас більш креативними.

Список використаних джерел:

1. Маркус де Сейтун, Код творчості: Як штучний інтелект вчиться писати, малювати, думати, ArtHuss, 2023. 320 с.
2. Андрощук А. Г., Малюга О. С. Використання штучного інтелекту у вищій освіті: стан і тенденції. *International Science Journal of Education and Linguistics*. 3(2), 2024. С. 27–35.
3. Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня. 11 серпня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с.
4. Куцак Лариса Вікторівна, Штучний інтелект у сучасній освіті: перспективи застосування та виклики, 2024, с.34 <file:///C:/Users/gandz/Downloads/27-37.pdf>